

VÄSTERNORRLANDS MUSEUM

Arkeologisk utredning inför detaljplanering för bostäder på Stenmorgärdet 2022

Fastighet: Backen 6:1, Umeå socken, Umeå kommun, Västerbotten

Rapport 2022:10
Madeleine Nilsson

Arkeologisk utredning inför detaljplanering för bostäder på Stenmorgärdet, Umeå 2022

Rapport nr: 2022:10 Västernorrlands museum
Framsidesbild: Dokumentation av schakt på gräsplanen.

Västernorrlands museum
Murbergsvägen 31
871 50 Härnösand
www.vnmuseum.se

ISSN 2000-0111

© 2022 Västernorrlands museum, Härnösand.
Upphovsrätt, om inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	4
Bakgrund.....	5
Syfte.....	5
Metod	6
Natur- och fornlämningsmiljö	7
Tidigare undersökningar.....	8
Redovisning av arbetet.....	9
Sammanfattande rekommendationer	19
Utvärdering	19
Tekniska och administrativa uppgifter	21
Arkivhandlingar.....	21
Referenser	22
Elektroniska referenser	22
Lantmäteriet, Historiska kartor	22
Bilaga 1. Schaktbeskrivningar	23
Bilaga 2. Fotolista.....	24
Bilaga 3. Dagbok.....	28

Sammanfattning

Med anledning av Umeå kommuns kommande detaljplanering för bostäder har Västernorrlands museum genomfört en arkeologisk utredning på Stenmorgärdet på Umedalen. Boplatslämningar har tidigare påträffats bland annat västsydväst om utredningsområdet varför det förelåg en risk att okända fornlämningar skulle kunna komma att påverkas av arbetsföretaget. Syftet var främst att undersöka huruvida fornlämningar kunde komma att beröras av det planerade arbetet och att avgränsa påträffade fornlämningar.

Under historisk tid har utredningsområdet varit skogsbevuxet, men utgörs nu av fotbollsplaner, äng och en mindre skogsdunge. Skogsdungen inventerades och på den övriga ytan togs sammanlagt 24 schakt upp med grävmaskin. Stora jordmassor tycks ha schaktats bort inför anläggandet av fotbollsplanerna och fyllnadsmassor har påförts.

Inga fynd eller anläggningar av arkeologiskt värde påträffades och Västernorrlands museum rekommenderar inga ytterligare åtgärder.

Bakgrund

Med anledning av att Umeå kommun avser att detaljplanera området för bostäder har Västernorrlands museum genomfört en arkeologisk utredning på Stenmorgärdet på Umedalen. Boplatslämningar har bland annat påträffats västsydväst om utredningsområdet varför det förelåg en risk att okända fornlämningar skulle kunna komma att påverkas av arbetsföretaget.

Syfte

Syftet med den arkeologiska utredningen var att undersöka huruvida fornlämningar kan komma att beröras av det planerade arbetet och att avgränsa påträffade fornlämningar. Syftet var även att resultatet skulle kunna utgöra underlag i företagarens planering samt ligga till grund för eventuella kommande arkeologiska åtgärder.

Utredningens målgrupper utgörs av Länsstyrelsen och Umeå kommun samt arkeologiska undersökare inför eventuell kommande förundersökning och undersökning.

Figur 1. Översikt med utredningsområdet markerat med röd punkt. © Esri

Metod

Utredningen genomfördes under två dagar första halvan av oktober 2022. I hela området drogs sökschakt med grävmaskin och när torven banats av avsöktes ytan med metalldetektor. Det senare försvårades dock av frekventa störningar i marken, orsakade av senare tiders påförda fyllnadsmassor. Skogsdungen direkt söder om fotbollsplanerna inventerades okulärt och med jordsond. Vid schaktningen av gräsplanen lades jorden på presenningar för att underlätta igenläggning och minska skadorna på gräsmattan. Grävmaskinen kördes också mycket försiktigt och undvek svängar inne på gräsplanen för att göra så lite åverkan som möjligt. Då översandade bronsålderstida lämningar tidigare påträffats vid Klockarbäcken, cirka 1,5 kilometer nordnordväst om utredningsområdet, grävdes flera av schakten extra djupt för att inte missa eventuella dylika lämningar.

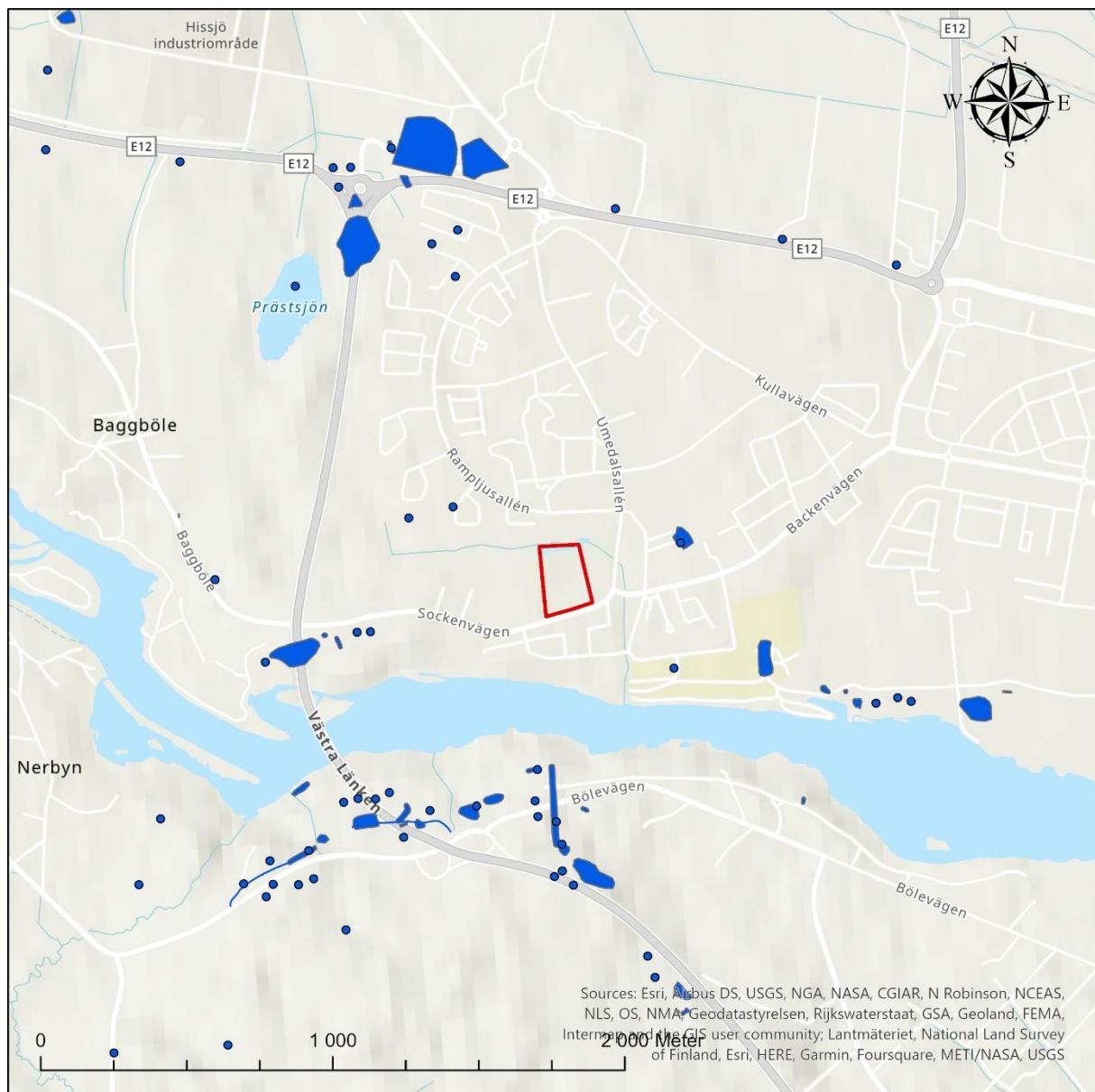

Figur 2. Schaktning på gräsplanen med presenning som underlag. Foto från öster.

Natur- och fornlämningsmiljö

Utredningsområdet är beläget på Umedalen i de västra delarna av Umeå stad, direkt norr om Sockenvägen och sydost om Prästsjön. Ytan utgörs av fotbollsplaner: en grusplan i väster och en gräsplan i öster. I söder är en skogsdunge bestående av blandskog och norr om fotbollsplanerna är en äng som avgränsas i söder av ett smalt skogsstråk. Ängen är bevuxen med högt gräs och brännässlor. Jordarten i området utgörs av älvsediment bestående av sand med lera och silt. Området torrlades för omkring 3 000 år sedan (SGU Kartvisare).

Inga fornlämningar omfattas av utredningsområdet, men sydost om området har en äldre kyrkstad legat (hörande till dagens Backens kyrka som uppfördes under tidigt 1500-tal, men rimligen har äldre anor). En knapp kilometer åt nordnordväst ligger bland annat den bronsålderstida bopplatsen vid Klockarbäcken och grav- och boplatssområdet vid Prästsjödiket, också det från bronsålder.

Figur 3. Översikt med utredningsområdet och närbelägna fornlämningar.

© Esri och Fornsök

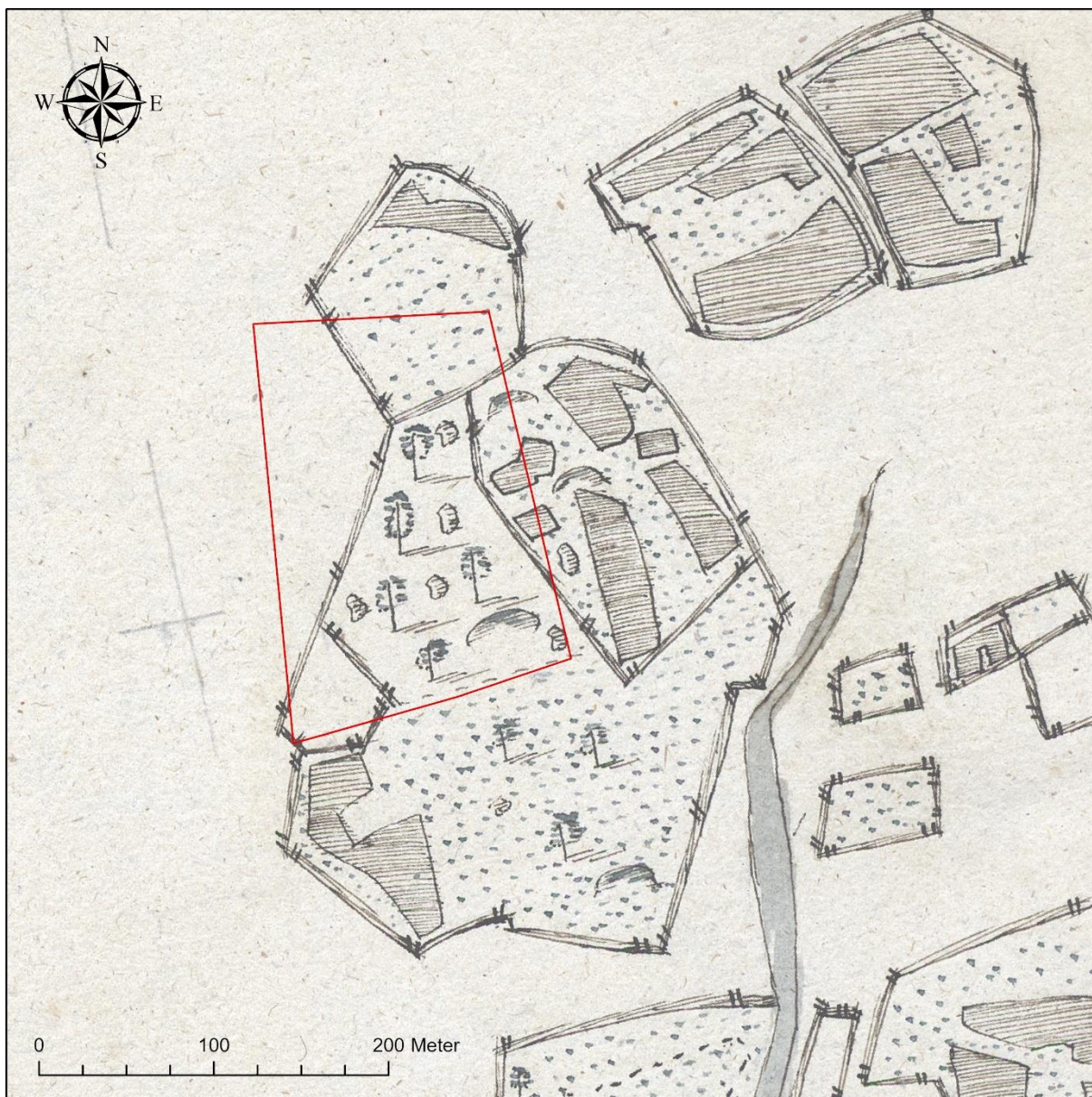
Tidigare undersökningar

Runtom Umedalen finns ett relativt stort antal fornlämningar. I nordväst har vi bronsålderslämningar i form av bland annat grav- och boplatssområdet vid Prästsjödiket (se bland andra Andersson 2000) och boplatsten vid Klockarbäcken (Johansson et al. 2020). I sydväst har en boplatsslokal med kulturlager, kokgrop och boplatssgropar undersökts (Sundström 2002). Lokalen daterades till bronsålder. Öster om utredningsområdet förekommer boplatsslämningar och så även i söder, på andra sidan älven.

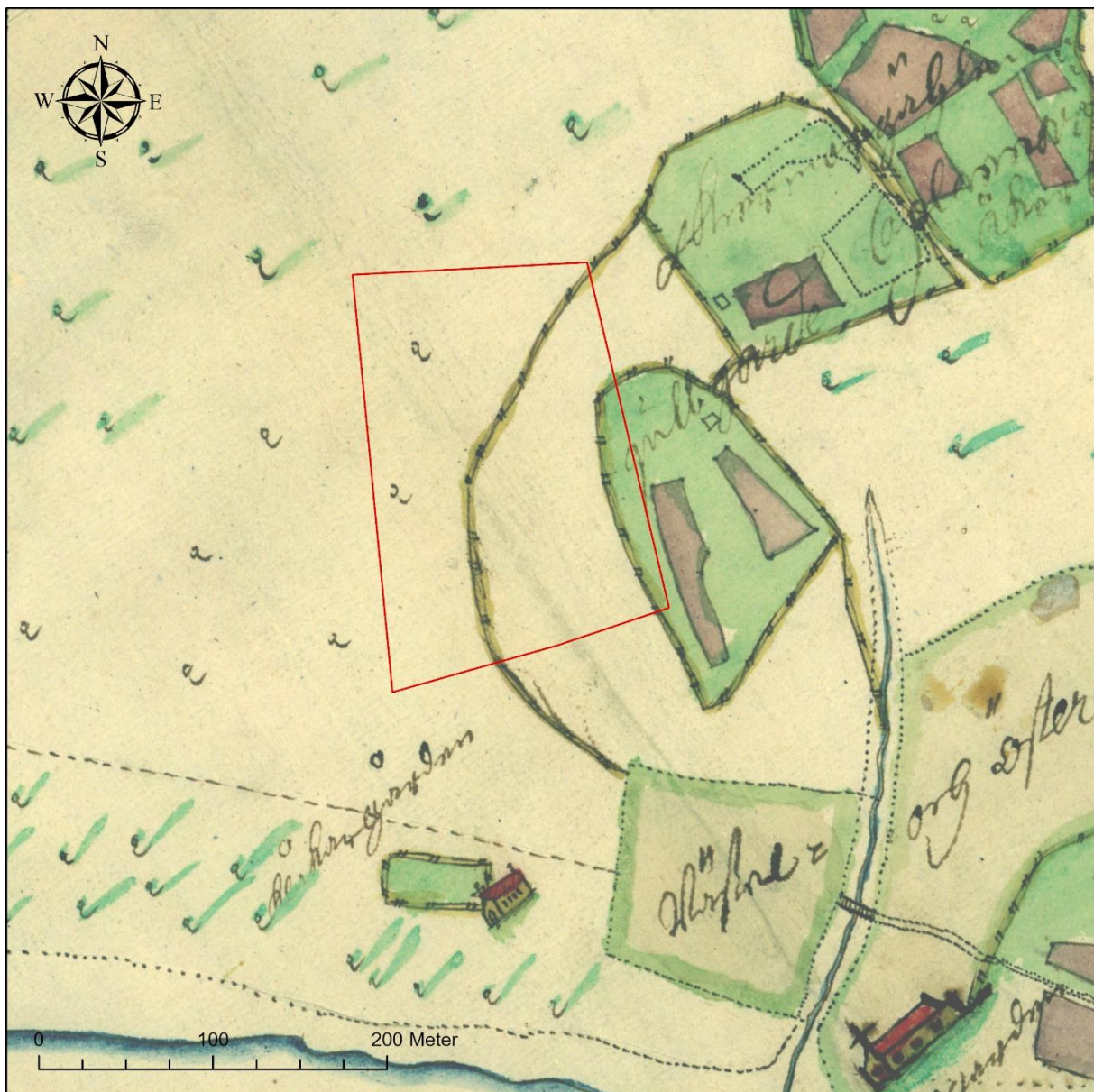
I Backenområdet, ostsydost om utredningsområdet har under 1970- och 1980-talet genomförts såväl utredningar som förundersökningar. På 1980-talet förundersöktes till exempel ett medeltida boplatsslager (L1938:8350) varpå fynd som kan relateras till bebyggelse av äldre art påträffades (Rathje 1987). Vid Backens kyrka dokumenterades 2008 en gropanläggning med fynd från historisk tid (Smeds 2008). År 2011 genomförde Västerbottens museum ytterligare en utredning på Backen varpå fynd från 1500-talet och framåt påträffades (Lindqvist & Granholm 2011). Lämningarna som utreddes inkluderar ett stadslager (L1937:8370), en by-/gårdstomt (L1937:8371) och en fyndplats för ett mynt från Erik av Pommerns regeringsperiod (L1937:8372). Ett par hundra meter öster om utredningsområdet registrerades under hösten spåren av en kyrkstad (L2022:7911), troligtvis härrörande från den äldre kyrkstaden.

Redovisning av arbetet

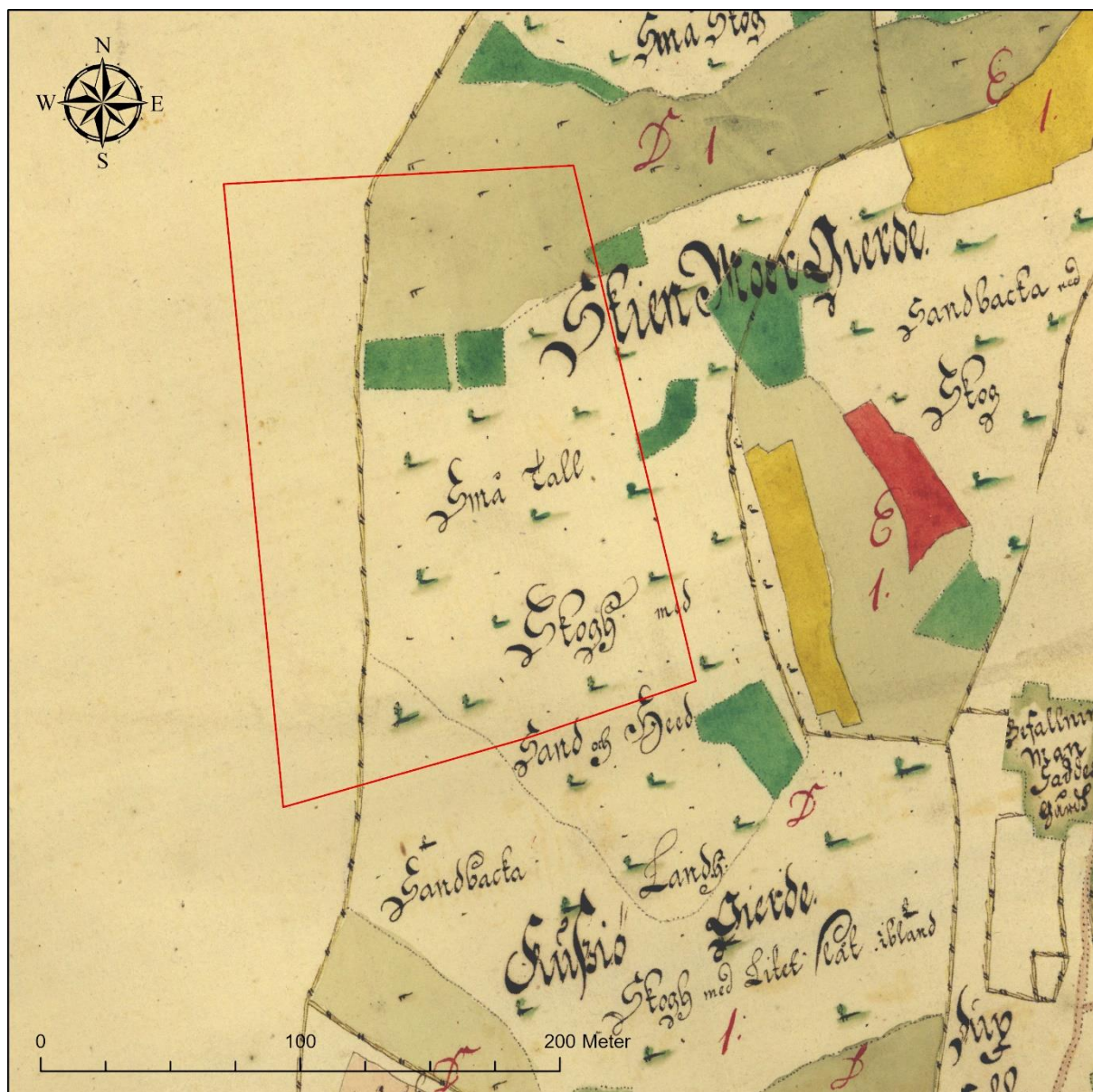
Nedan redovisas de historiska kartöverläggen med utredningsområdena samt schaktplan och resultat. Schaktbeskrivningar redovisas i Bilaga 1. Som vi ser i de historiska kartorna har ingen bebyggelse förekommit inom utredningsområdet från 1600-talet och framåt. Det har främst varit bevuxet med skog.

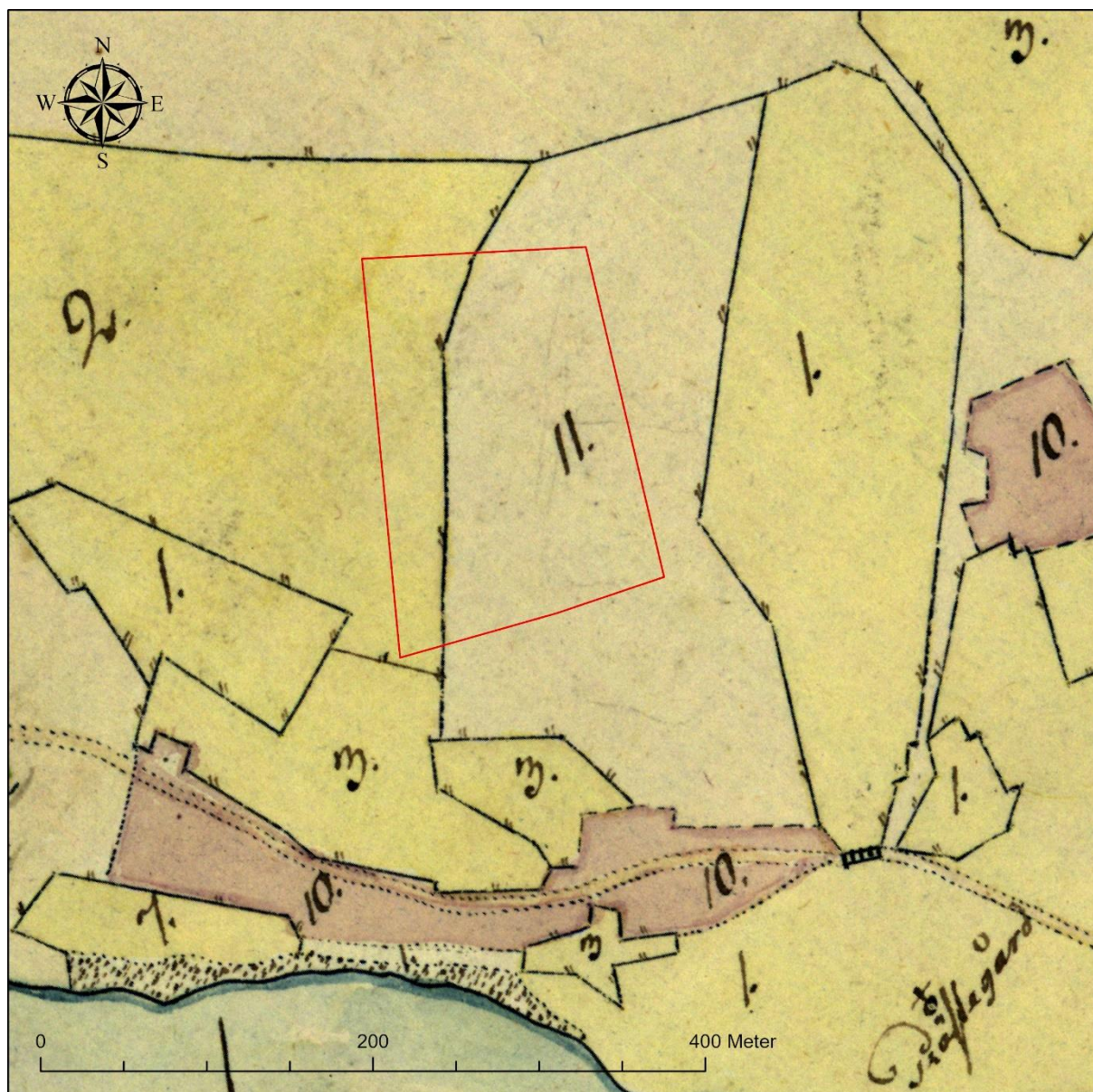
Figur 4. Utsnitt ur Geometrisk avmätning från 1642 (Umeå socken Kyrkobordet nr 1-3, Akt Z31-76:Z1:96-97). © Lantmäteriet

Figur 5. Utsnitt ur Geometrisk avmätning från 1686 (Umeå socken Kyrkobordet nr 1-3, Akt Z31-76:1). © Lantmäteriet

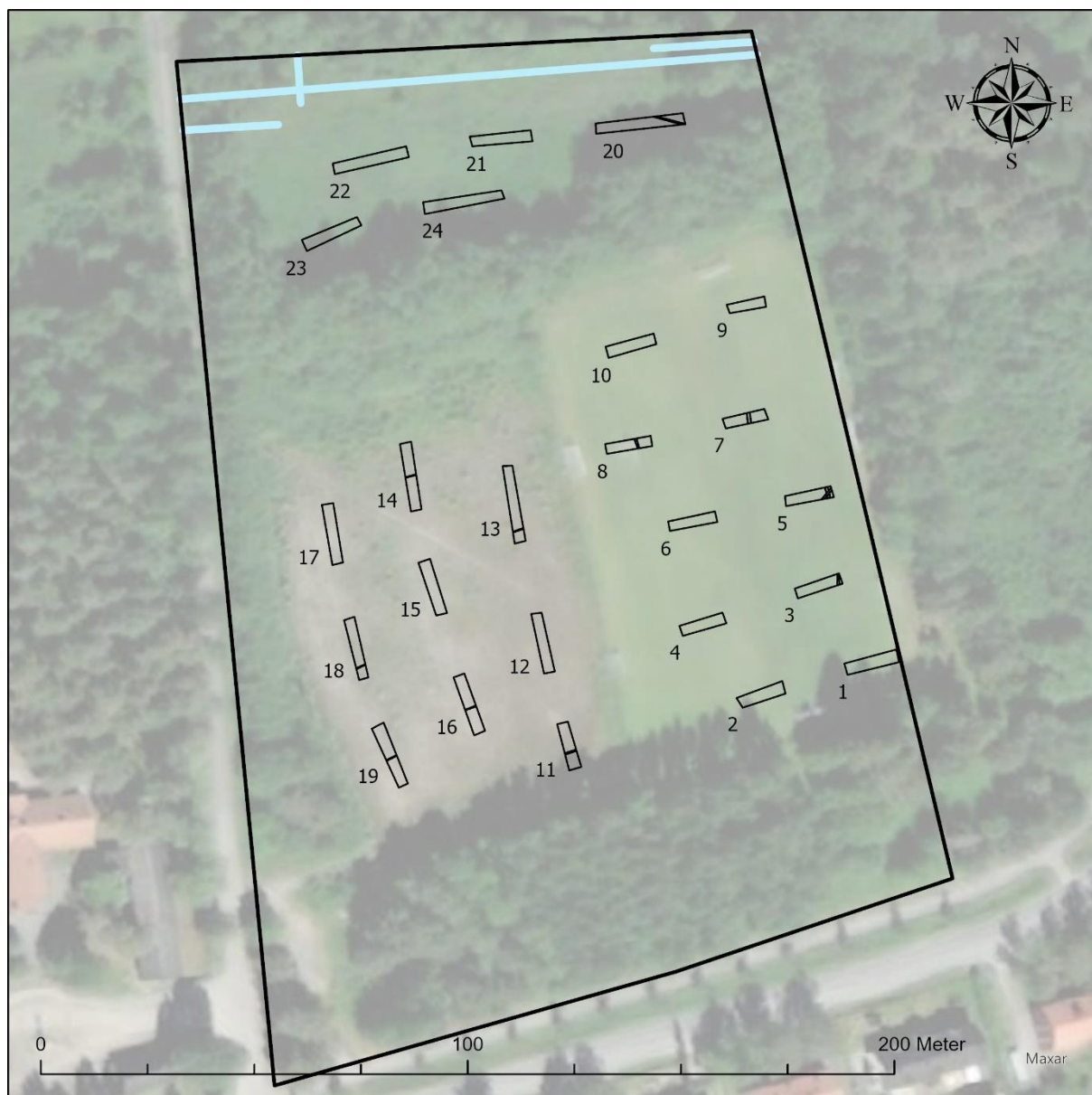
Figur 6. Utsnitt ur Geometrisk avmätning från 1714 (Umeå socken Kyrkobordet nr 1-3, Akt Z31-76:2). © Lantmäteriet

Figur 7. Utsnitt ur Avvittring från 1784 (Umeå socken Kyrkobordet nr 1-3, Akt Z31-76:4).
© Lantmäteriet

Figur 8. Utsnitt ur Laga skifte 1841 (24-umj-1106). © Lantmäteriet

Figur 9. Schaktöversikt. Blå linjer är nedgrävda kablar. © Esri

Sammanlagt togs 24 schakt upp om totalt 833 m² och det södra skogsområdet inventerades okulärt och med jordsond. Inga fynd eller anläggningar påträffades. Vad som däremot stod klart redan vid en okulär inspektion var att framförallt de södra två tredjedelarna av området hade schaktats ur inför anläggandet av fotbollsplanerna. Marken tycks även ha påförts fyllnadsmassor och jämnats ut. I schakten påträffades flera olika fyllnadslager och framförallt i schakt 9 och 10 var det nödvändigt att gräva mycket djupt för att nå ned till orörda lager. Ängsområdet i norr var däremot mer orört, med tjock matjord ovan lerig silt och sand. Flera av schakten grävdes djupare för att kontrollera för översandade lämningar.

Figur 10. Området med fotbollsplanerna sett från sydväst.

Figur 11. Schaktning på ängen i norra delen av området. Foto från öster.

Figur 12. Schakt 6 från öster.

Figur 13. Djupgrävning i schakt 9, från öster.

Figur 14. Schakt 19 från söder.

Figur 15. Schakt 23 från väster.

Figur 16. Inventering i skogsområdet. Foto från öster.

Sammanfattande rekommendationer

Inga fynd eller anläggningar av arkeologiskt värde påträffades och Västernorrlands museum rekommenderar inga ytterligare åtgärder.

Utvärdering

Utredningen förlöpte planenligt. Schaktningen av gräsplanen tog något längre tid med anledning av att presenningarna skulle läggas ut och att det därmed tog lång tid att lägga igen, men detta hade tagits med i beräkningen.

Figur 17. Gräsplanen igenlagd efter utredning. Foto från nordnordväst.

Figur 18. Grusplanen igenlagd efter utredning. Foto från sydväst.

Tekniska och administrativa uppgifter

Uppdragsnummer i Fornreg	202201478
Beställare	Umeå kommun
Västernorrlands museum dnr	2022/209
Länsstyrelsens dnr	431-5708-2022
Län	Västerbotten
Landskap	Västerbotten
Kommun	Umeå
Socken	Umeå
Fastighet	Backen 6:1
Undersökt yta	833 m ²
Koordinatsystem	SWEREF 99 TM
Koordinater mittpunkt	X 7088749,43 Y 753707,65
Höjd över havet	30,8-32,6 m.ö.h.
Fältarbetstid	11-12 oktober 2022
Fältpersonal	Madeleine Nilsson, Ida Lundberg
Underkonsulter	André Karlsson, grävmaskinist
Rapportansvarig	Madeleine Nilsson
Rapportsammanställning	Madeleine Nilsson
Dagsverken rapport	3 dagsverken
Kartering	RTK-GPS, programvara ArcGIS Pro
Fynd	Inga fynd tillvaratogs
Dokumentationsmaterial i form av fotografier, mätfiler och beskrivningar förvaras på Västernorrlands museum.	

Arkivhandlingar

Ärendet förvaras i arkivet på Västernorrlands museum.

I ärendet ingår förfrågan om undersökningsplan, undersökningsplan och kostnadsberäkning, beslut samt andra relevanta handlingar.

Referenser

- Andersson, B. (2000) *Rapport över slutundersökning av kokgrop och stensättning på lokalen Prästsjödiket, RAÄ 600, Umeå sn och kn, Västerbottens län*. Umeå: Västerbottens museum.
- Johansson, E., Färjare, A., Granholm, N., Smeds, R. & Lindqvist, A-K. (2020) *Rapport över förundersökning och slutundersökning år 2012 av delområdena Klockarbäcken, Sockenvägen, Klabbölevägen Östra, Klabbölevägen Västra, Röbäcksliden Norra och Röbäcksliden Södra inför planerad vägdragning av Västra Länken, Umeå socken/stad och kommun, Västerbottens län*. Västerbottens museum, Uppdragsverksamheten. Umeå: Västerbottens museum.
- Lindqvist, A-K. & Granholm, N. (2011) *Särskild arkeologisk utredning. Etapp 2 inför alternativ sträckning av E4, sk Inre alternativet, Umeå kommun, Västerbottens län*. Umeå: Västerbottens museum.
- Rathje, L. (1987) *Rapport över förundersökning av medeltida boplatlager Raä 127, Kyrkobordet 5:47, Backen, Umeå sn och kn, Västerbotten*. Umeå: Västerbottens museum.
- Smeds, R. (2008) *Arkeologisk dokumentation av gropanläggning invid Backens kyrka, Umeå stads socken, Umeå kommun, Västerbottens län*. Umeå: Västerbottens museum.
- Sundström, S. (2002) *Arkeologisk undersökning av boplat, Potatislandet 13 och 14, Umeå sn och kn*. Umeå: Västerbottens museum.

Elektroniska referenser

SGU Kartvisare 2022.

<https://apps.sgu.se/kartvisare/kartvisare-strandforskjutningsmodell.html>

Lantmäteriet, Historiska kartor

Geometrisk avmätning från 1642 (Umeå socken Kyrkobordet nr 1-3, Akt Z31-76:Z1:96-97)

Geometrisk avmätning från 1686 (Umeå socken Kyrkobordet nr 1-3, Akt Z31-76:1)

Geometrisk avmätning från 1714 (Umeå socken Kyrkobordet nr 1-3, Akt Z31-76:2)

Avvittring från 1784 (Umeå socken Kyrkobordet nr 1-3, Akt Z31-76:4)

Laga skifte 1841 (24-umj-1106)

Bilaga 1. Schaktbeskrivningar

Område	Schakt	Lager	Yta (m ²)	Djup (m)
Gräsplan	1	Matjord cirka 0,2 m. Gråvit lera 0,2-1,5 m. I öster 0,3 m grus med stenar (cirka 0,1-0,3 m st och rundade). Därefter gulgrå sand ned till cirka 1,5 m. I västra två tredjedelarna gråvit kompakt lera som blir mörkare blågrå i botten (1,8 m ned). Dräneringsrör tvärsöver mellan lera och sand.	36	0,2-1,8
Gräsplan	2	Matjord överst. Fyllningsmassor blandade med trädrötter. I botten gråröd lera. Dräneringsrör igenom.	31	0,5
Gräsplan	3	Matjord 0,2 m. Omrörd silt och matjord med rötter. I botten rödgrå silt med inslag av grå lera och bitvis inslag av större sten (0,2 m).	27	0,2-0,8
Gräsplan	4	Matjord 0,2 m. I öster ett lager sand med bruna plogspår 0,1-0,2 m. Gul omrörd påförd silt 0,3-0,4 m. I botten blågrå kompakt lera med rester av förmultnad torv. I västra delen rödvit silt.	27	0,7-1,5
Gräsplan	5	Matjord 0,2 m. Omrörd gråbrun silt 0,1 m. Rödsvart, kompakt, grusigt fyllnadslager med småsten 0,2 m. Inget sot/kol, fynd etc. Rödgrå silt som övergår i grå silt med järnutfällningar. Dräneringar.	28	0,5-0,6
Gräsplan	6	Matjord 0,15 m. Rödbrun sand med plogfårar 0,3 m. Omrörd, mörkgrå lera med sten och rötter 0,3 m. Brun, kompakt sand 0,05 m. I botten grå lera/silt. I väster gödselliknande matjord under omrörd lera – djup sentida nedgrävning med plast etc.	27	1-1,3
Gräsplan	7	Matjord 0,1 m. Gulbrun sand med plogfårar 0,1 m. Omrörd grå silt. I botten fläckig gråbrun silt. Under den är gråblå lera/silt. Dränering.	25	1
Gräsplan	8	Matjord 0,1-0,15 m. Gul sand 0,05 m. Gråbrun påförd silt 0,3 m. Flammig, grå silt med inslag av järnutfällningar. Dränering tvärs över.	26	0,5
Gräsplan	9	Matjord 0,1-0,15 m. Gul sand med plogspår 0,3 m. Resten gråbrun, asfaltsblandad fyllning. Utfyllnad för att platta ut.	20	2
Gräsplan	10	Matjord 0,1 m. Gul sand med plogspår 0,1 m. Omrörd, gulgrå silt (fyllningsmassor) cirka 0,5 m. Fläckvis svartbrunt grus 0,05 m. I botten blågrå lera.	31	1,2
Grusplan	11	Grus 0,1 m. Resten grå, lerig silt med järnutfällningar. Grävde djupt i början och leran fortsätter nedåt.	31	0,3-1,1
Grusplan	12	Grus 0,2 m. Mörkbrun silt 0,1 m. Gråvit, lerig silt med inslag av järnutfällningar i botten.	36	0,3-0,4
Grusplan	13	Grus 0,1 m. Grå silt övergår i mörkbrun silt i söder 0,2 m. I norr torvliknande lager 0,1 m. Gul silt med mycket järnutfällningar 0,05-0,1 m. Röd sand i norr 0,1 m. Grå, lerig silt med järnutfällningar i botten.	44	0,2-1
Grusplan	14	Grus 0,1 m. Grå, omrörd silt 0,2 m. Vitgrå silt med järnutfällningar i botten. Längst ned på cirka 1,8 m djup är gråblå lera.	42	0,5-1,8
Grusplan	15	Grus 0,1 m. Mörkbrunt grus 0,2 m. Grågul silt med järnutfällningar i botten.	36	0,5
Grusplan	16	Grus 0,1-0,2 m. Mörkbrun silt 0,1 m. Grå silt med järnutfällningar. I mitten sänka med matjord och skräp under gruset.	39	0,5-0,6
Grusplan	17	Grus 0,1 m. Gult grus med småsten 0,1 m. Brungrå silt 0,3 m. Vitgrå silt med järnutfällningar och fläckar av grå lera.	37	0,3-0,4
Grusplan	18	Grus 0,2 m. Gråvit silt skiktad med grå, lerig silt. Bägge med järnutfällningar.	35	0,3-0,5
Grusplan	19	Grått grus 0,1 m. Gult grus med småsten 0,2 m. Gråvit silt med järnutfällningar, skiktad med grå, lerig silt.	42	0,5
Äng	20	Matjord 0,3 m. Grå, lerig silt 0,2 m. Grågul sand 0,05 m. Gråblå lera med järnutfällningar. Blå lera längst i botten.	52	0,5-1,2
Äng	21	Matjord 0,3 m. Grå, lerig silt 0,2 m. Grågul sand.	35	0,5
Äng	22	Matjord 0,2 m. Grå, lerig silt 0,2 m. Grågul sand.	46	0,3-0,4
Äng	23	Matjord 0,2-0,3 m. Grå, lerig silt 0,2 m. Grågul sand.	35	0,4-0,5
Äng	24	Matjord 0,3 m. Grå, lerig silt 0,3 m. Grusig, grågul sand med småsten 0,1 m. Grå lera med järnutfällningar i botten.	45	0,5-1

Bilaga 2. Fotolista

Bildnr	Motiv	Sett från
6312	Schakt 2	O
6313	Schakt 1	O
6314	Schakt 1	O
6315	Schakt 3	O
6316	Schakt 3	O
6317	Schakt 4	O
6318	Schakt 5, mörkt lager	S
6319	Schakt 5	O
6320	Schakt 6	O
6321	Schakt 7	O
6322	Schakt 7	O
6323	Schakt 8	O
6324	Arbetsbild	V
6325	Arbetsbild	V
6326	Arbetsbild	V
6327	Schakt 9, arbetsbild	O
6328	Schakt 9, arbetsbild	O
6330	Schakt 10	O
6331	Schakt 11	S
6333	Schakt 12	S
6334	Schakt 13, arbetsbild	S
6335	Schakt 13, arbetsbild	S
6336	Schakt 14	S
6337	Schakt 15	S
6338	Schakt 16	S
6339	Schakt 17	S
6340	Schakt 17	S
6341	Schakt 18	S
6342	Schakt 19, arbetsbild	S
6343	Schakt 19, översikt	S
6344	Schakt 19	S
6345	Schakt 20	V
6346	Ängen i norra delen av UO	O
6347	Ängen i norra delen av UO	O
6348	Arbetsbild	O
6350	Arbetsbild	O
6351	Schakt 21	V
6352	Schakt 22	V
6353	Schakt 23	V
6354	Schakt 24	V
6355	Gräsplanen efter igenläggning	NNV

6356	Gräsplanen efter igenläggning	NNV
6357	Arbetsbild, grusplanen	SSV
6358	Arbetsbild, grusplanen	SSV
6359	Inventering i skogsdungen	NNV
6360	Skogsdungen	O
6361	Skogsdungen	O
6362	Skogsdungen	V
6363	Skogsdungen	V
6364	Skogsdungen	V
6365	Skogsdungen	V
6366	Inventering i skogsdungen	O
6367	Översikt över UO	SV
6368	Översikt över UO	SV
M_1	Gräsplanen innan utredning	SSO
M_2	Arbetsbild	O
M_3	Schakten igenlagda	SV
M_4	Schakten igenlagda	VSV

DSC_6312.JPG

DSC_6313.JPG

DSC_6314.JPG

DSC_6315.JPG

DSC_6316.JPG

DSC_6317.JPG

DSC_6318.JPG

DSC_6319.JPG

DSC_6320.JPG

DSC_6321.JPG

DSC_6322.JPG

DSC_6323.JPG

DSC_6324.JPG

DSC_6325.JPG

DSC_6326.JPG

DSC_6327.JPG

DSC_6328.JPG

DSC_6330.JPG

DSC_6331.JPG

DSC_6333.JPG

DSC_6334.JPG

DSC_6335.JPG

DSC_6336.JPG

DSC_6337.JPG

DSC_6338.JPG

DSC_6339.JPG

DSC_6340.JPG

DSC_6341.JPG

DSC_6342.JPG

DSC_6343.JPG

DSC_6344.JPG

DSC_6345.JPG

DSC_6346.JPG

DSC_6347.JPG

DSC_6348.JPG

DSC_6350.JPG

DSC_6351.JPG

DSC_6352.JPG

DSC_6353.JPG

DSC_6354.JPG

DSC_6355.JPG

DSC_6356.JPG

DSC_6357.JPG

DSC_6358.JPG

DSC_6359.JPG

DSC_6360.JPG

DSC_6361.JPG

DSC_6362.JPG

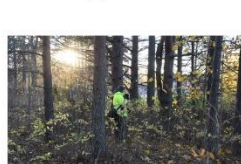
DSC_6363.JPG

DSC_6364.JPG

DSC_6365.JPG

DSC_6366.JPG

DSC_6367.JPG

DSC_6368.JPG

M_1.jpg

M_2.jpg

M_3.jpg

M_4.jpg

Bilaga 3. Dagbok

11/10-22

Drog tio sökschakt på gräsplanen. Använde presenningar som jorden lades på för att spara på gräsmattan. Inga fynd eller anläggningar, endast stora mängder fyllnadsmassor och liknande. Det verkar som att man har schaktat ur väldigt mycket inför anläggandet av fotbollsplanerna.

12/10-22

Tog upp nio schakt på grusplanen och fem schakt på ängen i nora delen av området. Inga fynd eller anläggningar. Inventerade skogsområdet i söder, inte heller där några fynd eller anläggningar.

Figur 19. Kvällssol vid inventeringen.